

EGY KÖLTŐ „KAMASZKORA”

FEHÉR FERENC: *Szabadkai diákéveim.*

Életjel Miniaturók 19. Szabadka, 1972.

Ha az olvasó kezébe veszi Fehér Ferenc kis kötetét, s rápillant a címlapjára, annak tudatában, hogy az a gimnáziumi nemzedék, amely a költővel egyidejűleg került ki az iskola padjaiból, bővelkedett olyan fiatalokban, akik később — mint maga Fehér Ferenc is megállapítja, de inkább csak úgy mellékesen — társadalmunk jeles egyéniségeivé lettek mint írók, költők, újságírók és képzőművészek, feltétlenül már előre kialakul benne valami elképzelés a füzet tartalmára nézve. Mindjárt meg kell azonban jegyez-nem, hogy ez az elképzelés téves. A cím ugyanis megtévesztő! Nem Fehér Ferenc, az ember diákéveiről van szó, hanem Fehér Ferenc, a költő »kamaszkoráról«. Igaz, a szegény falusi családból származó emberke családi és társadalmi körülményei ott állnak mindig a szemünk előtt, és szervesen beleszövődnek a kialakuló képbe, mint valami bácskai genre csöndes háttere, rengő búzatáblákkal és szerény gömbakáocokkal, a hangsúly azonban egyáltalán nem ezen van, amint hogy az is csupán a szemléltetés céljait szolgálja, hogy a négy szabadkai diákév lobogása mellett a sorokból, egy kis tanulmányi értesítő lapjai közül magunkba szívhatjuk a háborúvég tanácstalansággal és bátortalan tapogatózással telített légkört is a katonai szolgálatra bevonult apa, a verbászi gimnázium fizikai laboratóriumából titokban a tova-vonuló bombázórajokat távcsövező nagydiák, aztán a »meneküljetek, mert itt vannak az oroszok!«, a harminc kilométeres gyalogság hazafelé és a nyomában fellépő háromhetes tüdőgyulladás látszólag mellékes, elhanyagolható, de lényegében a költői állásfoglalás kibontakozását elősegítő mozaiksorozatából is.

Igy fonódik össze a félmondatokba sűrített történelem egy, a hangját kereső leendő költőegyéni-ség kibontakozó gondolat- és érzés-

világával. És éppen ezzel magyarázható, hogy Fehér Ferenc, diákéveire visszatérően, nem a környezetét írja le, nem társaira emlékezik, hanem azokat a hatásokat, azt a légkört, azokat az élményeket boncolgatja, elemezgeti, amelyek megpendítették benne a líra húrját, amelyek gondolatainak, érzéseinek rímekbe foglalt kifejezésére ösztökélték, amelyek megszabták végeredményben azt a tónust, amelyen a költő az emberek felé fordult — előbb egy kicsit dadogva, egy kicsit a nagyok nyomait járva, egy kicsit talán mások érzéseit is utánozva, amely azonban végeredményben mégiscsak kiérlelte a költőt is. Nem Fehér Ferenc, a tizenhét-tizennyolc éves emberke életútjának mozaikdarabjait kell tehát keresnünk ebben a negyvenvalahány oldalas füzetbe beszerített önvallomásban, hanem a költő kezdeti kibontakozását.

A költőre gyakorolt hatás természetesen nem merülhet ki csupán az érzésvilágban, sem az olvasmányok megválogatásában. Nem valami, a valóságtól elvonatkoztatott valóság ez, hanem nyers próza is: gimnázium, önképzőkörrel, kis petróleumlámpás budárhajlék, a sparthelben pattogó akácgally és a falon ketyegő óra — az az élet és az a munkaforma, amely a nagy háború után és nyomában bontakozik ki, szinte teljesen eltörölve az előzményeket, mindent újrateremtve, a kezdeti kibontakozás minden nehézségének jegyével. És éppen ez a lépteket lassító, nyomott anyagi helyzet a szegénységből kikerült költőnövendék vizsgálódó szemeiben is inkább csak a tanulás, nem pedig a pillanatnyi realitás távlatait tárja fel, de korántsem szegi szárnyát a költőnek, korántsem röpíti a valóság fölé, hanem csak még szorosabban egybeolvasztja benne a prózát a költészettel, s ez az egység, amely a falusi genrekép romantikájának inkább csak az ár-

nyékát hagyja meg benne — azt is inkább csak idegen, például Arany János-i hatásokra —, lehetővé teszi, hogy a kamaszkorát élő költő is gondos önkritikával megkülönböztesse magában fokozatosan az értékeset az értéktelentől, az igazi ragyogást a talmi aranytól.

Útkeresés ez a korszak, nemcsak az ember útkeresése, aki egy pillanatra tán orvosnak álmódja magát a jövőben, hanem a költőé is, akit éppen a realitások térítenek le az álompályáról. Útkeresés, a költői kifejezőmód keresése, annak próbálgatása, hogyan is kell másokkal közölni, érzékeltetni a legbensőbb érzéseket, de úgy, hogy közben a gondolatok áttranszponálása során ne váljanak kihűlt érzélgősséggé, sutává, semmitmondóvá. S mert a tizenhét-tizennyolc éves kamaszköltő is ezzel gyötörte magát már azokban a gimnáziumi esztendőkből is, éppen ezért nem elégedhetett meg most sem azzal, hogy e valószínűs kibontakozás helyett egyszerű emlékképeket adjon — barátokról, diákcsínyekről, régi tanárokról és régi, kamaszos élményekről, hanem e helyett szellemi emlékeit idézi fel, egészen belülről szedi elő a mondanivalóját: a költő érésének folyamatát vetíti elének.

Mindez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy a kis füzet valami unalmas meditálás, töprengő önmarcangolás. Igaz, a költő önmagának egy korszakát boncolgatja, bírálgatja, önmagát bátorítgatja, formálgatja, de éppen azért, mert ez az önelemzés őszinte, minden mesterkéeltségtől, érdekességkereséstől mentes — éppen ezért izgalmas és meggyőző, a részletekből az egészre döbrentő, a költőből az emberre utaló — és viszont.

Mindez az egészre vonatkozik. A füzetecske elolvasása után azonban marad bennünk egy kis hiányérzet

is — főleg a könyvecske második részével kapcsolatban. Néha mint-ha egy kicsit hézagosnak éreznénk, mintha szorosabb kapcsolatot, összefüggést keresnénk egyes odavetett részletek között, mintha valamivel több megokolást is várnánk a költő esztétikai és emberi kibontakozásában. Néha nagyon is váratlanul érnek bennünket egyes kis mozzanatok, például akkor, amikor a kedves baráthoz intézett, de elküldetlen levélben a diákember egyszerűen csak bejelenti: »mélyen kommunista érzelmű lettem.« Igaz, ez nem a költő lelkivilágához tartozik, hanem az emberéhez, ennek a kis kötetnek pedig nem az a célja, hogy az ember születését, kibontakozását érzékeltesse, hanem a költőt. A költői kibontakozást azonban nem csupán a kamaszkori versek felidézése jelzi, valami olyasféle elhallgatott utalással: »Ím, ez voltam akkor, ezen az úton jutottam el mai önmagamhoz!«, hanem az emberi érzések kialakulása is. A visszaemlékezés — legalábbis mostani formájában — mintha egy kicsit szűkszavú maradt volna. A levelek egymás utáni idézése egy kicsit háttérbe szorítja azt, amit ezek a levelek keltettek és kelthettek a diákemberkében, a kamaszköltőben. Ily módon — úgy érzem — nem fonódnak bele egészen szervesen az őszinte önvallomásba. Mindez azonban egyáltalán nem gátolja azt, hogy a sorok nyomán még tisztábban álljon előttünk Fehér Ferenc költői arculata, annak megértésével, hogy a múlt magyarázza a jelent is.

Az idősebb nemzedék figyelemmel kísérhette a költő egész életútját, az Ifjúság Szavában megjelent első versektől kezdve egészen a mai napig. A fiatalabb nemzedék azonban minden bizonnyal még jobban megismerheti a költőt ezen az önvallomáson át. Elsősorban ezért tartom értékesnek a kis füzetet.

KOLOZSI TIBOR